

Marguerite Yourcenar:
Hadrijanovi spomini
Prevod Saša Jerele
Ljubljana, Cankarjeva založba, 2001

IZBRANI ODLOMKI

[...] Rêči, da so moji dnevi šteti, ne pomeni nič; vselej je bilo tako; tako je za nas vse. Toda negotovost glede kraja, časa in načina, ki nam ne dopušča, da bi jasno ugledali cilj, h kateremu se brez postanka bližamo, je zame tem manjša, kolikor bolj napreduje moja smrtna bolezen. Ta ali oni lahko umre že v naslednjem hipu, bolan človek pa ve, da čez deset let ne bo več živ. Moj prostor za ugibanje ni več omejen z leti, temveč z meseci. Možnost, da me bo pokončal sunek bodala v srce ali padec s konja, postaja neznatna; kuga se zdi neverjetna; rak ali gobavost sta skoraj dokončno izključena. Nisem več v nevarnosti, da bi padel na mejah, zadet od kaledonske sekire ali preboden od partske puščice; nevihte niso znale izrabiti ponujenih priložnosti, in čarovnik, ki mi je napovedal, da ne bom utonil, je, kot kaže, imel prav. Umrl bom v Tiburju, v Rimu ali kvečjemu v Neaplju in zadušitev bo opravila neprijetni posel. Bom podlegel desetemu ali stotemu napadu? To je edino vprašanje. Tako kot zapazi popotnik, ko pluje med otoki Arhipela, svetlikasto soparo, ki se dviguje pod večer, in polagoma ugleda obrise obale, sem pričel zaznavati profil svoje smrti.

Nekateri deli mojega življenja že spominjajo na izpraznjene sobane v preprostorni palači, ki je obubožani lastnik ne zmore več v celoti zapolniti. Z lovom se ne ukvarjam več: če bi bil edini, ki bi jih motil med prežvekovanjem in pri igrah, bi srnjaki v gorah Etrurije

živeli docela spokojno. Z Diano gozdov sem vselej vzdrževal spremenljive in strastne odnose, kakršne gojimo le do ljubljene bitja; kot mladeniču mi je lov na merjasca ponudil prve priložnosti, da se srečam s poveljevanjem in nevarnostjo; vdajal sem se mu s srdito strastjo; s pretiravanjem sem si prislužil Trajanovo grajo. Ulov na neki jasi v Hispaniji je pomenil mojo najgozdnjšo izkušnjo smrti, poguma in sočutja do živali ter tragičnega užitka ob pogledu na njihovo trpljenje. Kot zrel moški sem se ob lovu razvedril od prenekaterih skrivnih bojov z nasprotniki, ki so bili zame izmenoma prebistri ali preneumni, premočni ali preslabotni. Ta enakovredni boj med človeškim razumom in bistrovidnostjo zveri se je spričo zvijač, h katerim se zatekajo ljudje, zdel nenavadno pošten. Kot cesarju so mi lovske gonje v Toskani služile pri presoji poguma in iznajdljivosti visokih uradnikov: tako sem izbral in izločil več kot enega državnika. Kasneje, v Bitiniji in Kapadokiji, sem iz velikih pogonov napravil pretvezo za slavje, jesenski triumf v gozdovih Azije. Toda družabnik z mojih zadnjih lovov je umrl mlad in moje veselje do teh surovih užitkov je precej upadlo, odkar je odšel. Vendar celo tu, v Tiburju, nenadno prhanje jelena med listjem vzdrami v meni ta nagon, ki je starejši od vseh drugih in zavoljo katerega se čutim geparda prav tako kot cesarja. Kdo ve? Morda sem bil tako varčen s človeško krvjo le zato, ker sem je toliko prelil pri zvereh – ki so mi bile včasih, skrivoma, ljubše od ljudi. Kakorkoli že, podobe zveri me zasledujejo pogosteje in le s težavo se vzdržim brezkončnih lovskih zgodb, ki bi preizkušale potrpežljivost mojih večernih gostov. Spomin na dan moje posvojitve ima nedvomno velik čar, toda spomin na leve, ubite v Mavretaniji, ga ne premore nič manj.

Odpoved konju pomeni še bolj mučno žrtev: zver je le nasprotnik, medtem ko je bil konj prijatelj. Če bi lahko sam odločal o svoji

usodi, bi hotel biti Kentaver. Odnose med Borístenom in mano je uravnavala matematična natančnost: ubogal me je kakor svoje možgane, in ne kot gospodarja. Sem mar kdaj dosegel, da bi človek napravil prav to? Tako popolna oblast, kot tudi vsaka druga, pa pri človeku, ki jo izvršuje, vključuje nevarnosti zmote; vendar je bil užitek ob poskusu, doseči nemogoče pri skoku čez oviro, prevelik, da bi obžaloval izpahnjeno ramo ali zlomljeno rebro. Moj konj je nadomestil tisoče nejasnih pojmov, kot so naslov, položaj in ime, ki otežujejo človeško prijateljstvo, že zgolj s tem, da je natančno poznal mojo možato težo. V mojem zanosu je bil prisoten le napol; natančno, morebiti bolj kot jaz, je poznal točko, kjer se je moja volja razhajala z mojo močjo. Vendar Borístenovemu nasledniku ne nalagam več bremena bolnika z mlahavimi mišicami, ki je postal preslaboten, da bi se sam povzpел na konjev hrbet. V tem trenutku ga moj pribočnik Celer uri na cesti iz Prenesta; vse moje pretekle izkušnje s hitrostjo mi omogočajo, da delim užitek jezdeca in užitek živali, da ocenim občutke moža, ki se v sončnem in vetrovnem dnevu požene z bliskovito naglico. Ko Celer skoči s konja, se skupaj z njim spet dotaknem tal. Enako je s plavanjem: odrekel sem se mu, vendar še vedno občutim ugodje plavalca, ki ga ljubkuje voda. Tudi najkrajšo razdaljo bi mi bilo danes prav tako nemogoče preteči kot težkemu kipu, kot Cezarju iz kamna, vendar se še spominjam svojih mladostniških dirjanj po pustih goličavah v Hispaniji in tiste igre s samim sabo, ko se zaženemo na vso sapo, prepričani, da bodo brezhibno srce in nedotaknjena pljuča znova vzpostavili ravnovesje; o gibanju najslabšega atleta, ki se uri v teku na dolge proge, premorem védenje, ki bi mi ga um sam ni mogel dati. Tako sem od vsake večšine, ki sem ji posvetil nekaj časa, izluščil vednost, ki mi vsaj deloma odtehta izgubljene užitke. Verjel sem, in v svojih svetlih trenutkih še vedno verjamem, da bi na ta

način bilo mogoče deliti usodo slehernega bitja, in to sočutenje bi bilo ena najoprijemljivejših oblik nesmrtnosti. Bili so trenutki, ko je takšno razumevanje poskušalo preseči raven človeškega, ko se je od plavalca razširilo na val. Toda na tej točki, kjer ni nič več zanesljivega, stopam v območje sanjskih preobrazb. (Stran 10–12)

Tako kot vsakomur je tudi meni na voljo troje načinov presojanja človeškega življenja: preučevanje samega sebe, ki je od vseh metod najtežja, najnevarnejša, a tudi najbolj plodna; opazovanje ljudi, ki skoraj vedno najdejo način, da nam prikrijejo svoje skrivnosti ali nas skušajo prepričati, da jih imajo; in slednjič knjige, s svojimi značilnimi zamiki v gledišču, ki poganjajo med vrsticami. Prebral sem skoraj vse, kar so napisali naši zgodovinarji, pesniki in celo pripovedniki, četudi slednji slovijo kot lahkotni, in morebiti jim dolgujem več spoznanj, kot sem si jih v precej raznolikih okoliščinah svojega življenja nabral sam. Pisana beseda me je naučila poslušati človeški glas, tako kot so me veličastne, negibne drže kipov naučile ceniti gibanje. Pozneje pa mi je knjige pojasnilo življenje.

Vendar knjige lažejo, celo najodkritosrčnejše. Podoba, ki jo o življenju podajajo tiste najmanj spretne, je zaradi nezadostnosti besed in stavkov, kamor bi ga lahko uklenili, siromašna in plehka; druge, denimo Lukanove, ga obtežijo in ovesijo s svečanostjo, ki je stvarnost ne premore. Tretje pa, in takšne so Petronijeve, napravijo življenje bolj lahkotno, ga spremenijo v poskakujočo, votlo žogo, ki jo v nekakšnem breztežnem vesolju zlahka prestrežemo in spet zaženemo. Pesniki nas prestavijo v svet, ki je večji ali lepši, blažji ali strastnejši od tega, ki nam je dan, in prav zato tako drugačen, da je v njem skoraj nemogoče prebivati. Filozofi podvržejo resničnost istim preobrazbam, kakršne povzročata telesom ogenj ali bat, da bi

jo lahko preučevali v čistem stanju; zdi se, da v njihovih kristalih in pepelu ni ostalo nič od bitij ali dejstev, ki smo jih poznali. Zgodovinarji nam, kar zadeva preteklost, ponujajo sisteme, ki so preveč popolni; vrste vzrokov in posledic, ki so prenatanni in prejasni, da bi lahko bili povsem resnični; voljno mrtvo snov prirejajo po svoje, in vem, da se celo Plutarhu izmika pravi Aleksander. Pripovedniki in pisci miletskih zgodb podobno kot mesarji razobešajo na svojem tnalu koščke mesa, ki jih imajo v čislih zlasti muhe. Zelo težko bi se privadil svetu, v katerem ne bi bilo knjig, vendar resničnosti ni v knjigah, ker je ne morejo zajeti v celoti. (Stran 23)

Rim ni več v Rimu: propasti mora ali se v prihodnosti zediniti s polovico sveta. Njegove strehe, terase in otočki hiš, ki jih zahajajoče sonce obarva s prelepim rožnatim odtenkom, niso več plaho obkroženi z obzidjem kakor za časa naših kraljev; sam sem ga zgradil dovršen del vzdolž germanskih gozdov in na britanskih puščah. Vsakič ko sem od daleč, na zavoju kake s soncem obsijane ceste, opazoval grško akropolo in njeno mesto, lepo kakor cvet, pripeto na svoj grič kot cvetna čaša na steblo, sem začutil, da je ta cvet omejen s svojo popolnostjo samo, zaokrožen na neki točki v prostoru in v nekem odseku časa. Kot pri rastlinah je zrno njena edina možnost širjenja: seme misli, s katerim je Grčija oplodila svet. Rim pa, okornejši, bolj brezoblični, lagodno razpotegnjen vzdolž planjave na obrežju svoje reke, se je pripravljaj na obsežnejši razvoj: mesto je postalo država. Hotel bi, da bi se država še razširila, da bi postala red sveta in red stvari; da bi vrline, ki so zadostovale za malo mesto sedmih gričev, sčasoma postale prožnejše in raznovrstnejše, da bi bile po meri celi zemlji; da bi se Rim, ki sem si ga prvi drznil imenovati večnega, polagoma stopil z materinskimi

boginjami azijskih kultov, z roditeljico mladeničev in žitnega pridelka, ki si k prsim prižema leve ter čebelje panje. Vendar se mora sleherna človeška stvaritev, ki stremi k večnosti, prilagoditi spremenljivemu ritmu velikih naravnih pojavov, se uskladiti s časom zvezd. Naš Rim ni več podeželsko mestece starega Evandra z obe-tajočo prihodnostjo, ki je deloma že preteklost; plenilski Rim za časa republike je odigral svojo vlogo; brezumna prestolnica prvih cesarjev se skuša spametovati. Prišla bodo druga mesta Rim, katerih podobo si le težko zamišljam, ki pa jih pomagam graditi. Kadar sem obiskoval starodavna mesta, sveta, a preminula, brez zdajšnje vrednosti za človeški rod, sem si obljubljal, da bom svojemu Rimu prihranil okamenelo usodo Babilona, Tira ali Teb; da bo ubežal svojemu kamnitemu telesu; da ga bodo tvorile besede država, državljanstvo in republika, ki zagotavljajo zanesljivejšo nesmrtnost. V neomikanih deželah, na bregovih Rena, Donave ali Batavijskega morja, me je vsaka s palisadami obdana vas spominjala na kolibo iz trsja in kup gnoja, na katerem sta spala naša rimska dvojčka, spitana od volkuljinega mleka: te bodoče prestolnice bodo nadaljevale Rim. Nad fizično substanco narodov in ras, naključja zgodovine in zemljepisa, nezdržljive zahteve bogov ter prednikov, in ne da bi pri tem karkoli uničili, bomo postavili enotnost človeškega vedênja, empirizem modre izkušnje. Rim se bo vekomaj nadaljeval v slednjem mestecu, kjer si bodo magistrati prizadevali preveriti uteži trgovcev, očistiti in razsvetliti ulice, se zoperstaviti neredu, malomarnosti, krivičnosti in strahu ter razumno izboljšati zakone. Propadel bo s poslednjim človeškim mestom. (Stran 92–93)

